प्रश्न पत्र संख्या /Que. Paper No. : II/25-26/B-12-1/

S

वेद विभूषण द्वितीय वर्ष पूरक परीक्षा/Veda Vibhushan Second Year Supplementary Examination

कक्षा 12वीं / उत्तर मध्यमा - II / Class 12th / Uttar Madhyama - II

वर्ष / Year 2025-26

विषयः - संस्कृतम् / Subject - Sanskrit

• इस प्रश्न पत्र में कुल 12 पृष्ठ हैं। • सभी प्रश्न हल करना अनिवार्य है। • प्रत्येक प्रश्न के सामने अंक दर्शाए गए हैं। • सभी प्रश्न के उत्तर यथास्थान पर ही लिखें।	• This question paper contains 12 Pages. • It is mandatory to attempt all the questions. • Marks are indicated against each question. • Write down the answers of all the questions at the appropriate places.

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (अंकों में) / Student's Roll No. (In Figures)

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (शब्दों में) / Student's Roll No. (In Words)

(उदाहरण - अनुक्रमांक अंकों में - 24250001, अनुक्रमांक शब्दों में - दो चार दो पाँच शून्य शून्य शून्य एक)
(Example - Roll No. in figures - 24250001, Roll No. in words - Two Four Two Five Zero Zero Zero One)

केन्द्र क्रमांक/Centre Number -

सूचना - पर्यवेक्षक उपर्युक्त सभी प्रविष्टियों की जांच उपरान्त हस्ताक्षर करें।
Note - Supervisor should check all the above entries and then sign.

....
विद्यार्थी के हस्ताक्षर
Signature of Student

उपर्युक्त प्रविष्टि का सत्यापन किया गया तथा **बुकलेट संख्या** की प्रविष्टि उपस्थिति पत्रक में कर दी गई है।
The above entry has been verified and **booklet no.** has been entered in attendance sheet.

	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
कक्ष पर्यवेक्षक का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Room Supervisor			

	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Evaluator			

	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date
मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name & signature of the Head Examiner/Re-evaluator			

(केवल प्रतिष्ठान कार्यालय उपयोग हेतु
For the use of Pratishthan's Office only)

मूल्यांकनकर्ता द्वारा आवश्यक रूप से भरा जाए।
To be mandatorily filled in by the Evaluator.

प्रश्न संख्या Question No.	मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/Marks awarded by the Evaluator	मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/ Marks awarded by the Head Examiner/ Re-evaluator
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
योग/Total		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग

प्रश्न पत्र संख्या / Que. Paper No. : II/25-26/B-12-1/

विषयः - संस्कृतम् / Subject - Sanskrit

पूर्णांक / Max. Marks - 100 **समय / Time - 3 घण्टे/3 Hours**

खण्ड क

(अपठितावबोधनम् - 20 अङ्काः)

प्र.1. अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत —

संस्कृतसाहित्यं विशालं सुललितं च अस्ति। अस्यां भाषायां महाकवयः अनेकेषां काव्यानां रचनाम् अकुर्वन्। कालिदासस्य उपमा प्रसिद्धा। भाषायाम् अस्यामेव वेदानां दर्शनम् अभवत्। वैदिकसाहित्यम् अपि ललितम् अस्ति। संस्कृतसाहित्ये रामायणं काव्यरत्नम् अस्ति। एतत् आदिकाव्यम् अपि कथ्यते। रामायणं महाकविना वाल्मीकिना विरचितम्। रामायणस्य अनेकदृष्ट्या महत्त्वम् अस्ति। अस्मिन् काव्ये श्रीरामस्य जीवनचरितम् अस्ति। भारतीयसंस्कृतौ रामायणस्य अत्यधिकं सम्मानो वर्त्तते। अस्मिन् काव्ये सप्त काण्डानि सन्ति। भारतीयाः रामायणम् आदरेण पठन्ति। रामायणं श्रेष्ठं महाकाव्यम् अस्ति।

1. **एकपदेन उत्तरत -** $1 \times 5 = 5$

क. काव्यरत्नं किम् अस्ति ?

ख. आदिकाव्यं किम् अस्ति ?

ग. रामायणं केन रचितम् ?

घ. कालिदासस्य का प्रसिद्धा ?

ङ. रामायणं श्रेष्ठं किम् अस्ति ?

----

2. **पूर्णवाक्येन उत्तरत -** 2 × 5 = 10

क. रामायणे कस्य जीवनचरितम् अस्ति ?

ख. भारतीयाः किम् आदरेण पठन्ति ?

ग. रामायणे कति काण्डानि सन्ति ?

घ. वेदाः कस्यां भाषायां दृष्टाः ?

ङ. कुत्र रामायणस्य सम्मानो वर्त्तते ?

---

3. **अस्य गद्यांशस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।** 1

---

4. **व्याकरणाश्रितप्रश्नाः -** 1 × 4 = 4

क. 'भारतीयाः पठन्ति' अत्र कर्तृपदं किम् ?

(अ) पठन्ति (आ) भारतीयाः (इ) रामायणम् (ई) आदरेण

ख. 'आदिकाव्यं रामायणम्' अत्र विशेषणपदं किम् ?

(अ) आदिकाव्यम् (आ) रामायणम् (इ) ग्रन्थरत्नम् (ई) अस्ति

ग. 'अनादरेण' इत्यस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम् ?

(अ) आदरेण (आ) दयया (इ) अनादरेण (ई) प्रेम्णा

घ. 'ललितम्' इति पदस्य समानार्थकम् किम् ?

(अ) सुन्दरम् (आ) श्रेष्ठम् (इ) प्रसिद्धम् (ई) रत्नम्

खण्ड ख

(रचनात्मककार्यम् - 15 अङ्काः)

प्र.2. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितपदैः 'महाभारतम्' इति विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत -

$1 \times 5 = 5$

(मञ्जूषा - श्रीकृष्णः, अर्जुनः, भीमः, आसन्, दुर्योधनः, भीष्मपितामहः, द्रोपदी, युद्धस्य, कारणम्, कृते, कौरवाः, पाण्डवाः, आसीत्, महाभारते, भ्रातर, ज्येष्ठ, सर्वेषां, युगपुरुषः, मध्यमः, पूजनीयः, कौरवेषु, महाभारतकाले, च)

प्र.3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत। $1 \times 5 = 5$

(मञ्जूषा - पत्राणि, आगच्छति, रूप्यकप्रेषणम्, पत्रालयः, पत्रवाहकः, कार्याणि, महदुपकारम्)

प्र.4. **अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत ।** $1 \times 5 = 5$

क. छात्र पढ़ने के लिए विद्यालय जाते हैं।

ख. प्रातःकाल आकाश में सूर्योदय होता है।

ग. सागर के तट पर अनेक नारियल के वृक्ष हैं।

घ. श्रीकृष्ण की माता का नाम देवकी और पिता वासुदेव थे।

ङ. विवेकानन्द का जन्म कलकत्ता नगर में हुआ था।

खण्ड - ग

(अनुप्रयुक्त व्याकरणम् - 25 अङ्काः)

प्र.5. **अधोलिखितपदानां विग्रहवाक्यपूर्वकं समासं निर्दिशत —** $1 \times 5 = 5$

	पदम्	विग्रहः	समासनाम
क.	शास्त्रप्रमाणम्	....	....
ख.	प्रगल्भवाक्	....	....
ग.	योगक्षेमाराधनाय	....	....
घ.	अतिसत्त्वः	....	....
ङ.	मन्त्रिवृद्धः	....	....

प्र.6. **निम्नलिखिततिङन्तपदानां धातुः, लकारः, पुरुषः वचनञ्च पृथक् निर्दिश्यताम् —** $1 \times 5 = 5$

	तिङन्तपदम्	धातुः	लकारः	पुरुषः	वचनम्
क.	कृणोतु	....	....	....	....
ख.	प्रथता	....	....	....	....
ग.	बभूव	....	....	....	....
घ.	विचक्रिरे	....	....	....	....
ङ.	दधातु	....	....	....	....

प्र.7. **रेखाङ्कितपदान्याश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत —** $1 \times 5 = 5$

1. महाभारते **अष्टादश** पर्वाणि सन्ति।

----

2. लक्षश्लोकपरिमितं महाभारतं **शतसाहस्रीसंहिता** इति नाम्ना प्रथितं वर्तते।

----

3. महाभारतस्यास्य प्रणेता **श्रीवेदव्यासः** बभूव।

----

4. अस्ति राजा **राष्ट्रपुरुषाणां** मेरुदण्डः।

----

5. तदानीन्तनाः शिष्याः **चतुर्दशविद्यासु** नदीष्णाः भवन्ति स्म।

प्र.8. अधोलिखितानां शब्दानां सन्धिविच्छेदं कुरुत — 1 × 5 = 5

		सन्धिविच्छेदः	सन्धिसूत्रम्
क.	रामगिर्याश्रमेषु	.... + ...	....
ख.	स्वाधिकारात्	.... + ...	....
ग.	इत्यौत्सुक्यात्	.... + ...	....
घ.	पुण्योदकेषु	.... + ...	....
ङ.	मेघालोके	.... + ...	....

प्र.9. यथायोग्यं संयोजयत — 1 × 5 = 5

1.	उत्तरायणम्	एकसौरवर्षम्
2.	हेमन्त-ऋतुः	मकरादिति
3.	एकतिथ्याभोगकालः	मार्गशीर्षमासः
4.	सूर्योदयतः सूर्योदयपर्यन्तं	एकसावनदिनम्
5.	सूर्यस्यद्वादशराशिभोगकालः	एकचान्द्रदिनम्

खण्डः - घ

(पठितावबोधनम् - 40 अङ्काः)

प्र.10. अधोदत्तां पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि लिखन्तु — 2 × 5 = 10

दानं प्रियवाक्यसहितं ज्ञानं गर्वः क्षमान्वितं शौर्यम्।
त्यागसहितं च वित्तं दुर्लभमेतच्चतुष्टयम्॥
दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य।
यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति॥
वल्ली वेष्टयते वृक्षं सर्वतश्चैव गच्छति।
न ह्यदृष्टेश्च मार्गोऽस्ति तस्मात् पश्यन्ति पादपाः॥

उपमा कालिदासस्य भारवेरर्थगौरवम्।
दण्डिनः पदलालित्यं माघे सन्ति त्रयो गुणाः ॥

1. प्रियवाक्यसहितं किं भवेत् ?

---

2. किं चतुष्टयं दुर्लभं भवति ?

---

3. वित्तस्य गतयः कति भवन्ति ? काः च ताः ?

---

4. का वृक्षं वेष्टयते ?

---

5. माघे के त्रयो गुणाः सन्ति ?

प्र.11. अधोलिखित प्रश्नानाम् उत्तरं 25-30 शब्दैः उत्तरत — $2 \times 5 = 10$

1. वेदव्यासस्य अपरं नाम किं वर्तते ?

---

2. संस्कृतसाहित्ये आदिकाव्यं किमस्ति ?

---

3. मेघदूतस्य मङ्गलाचरणं लिखत ।

----

4. कुर्वन्नेवेह --- ।

--- नरे॥

5. अन्यपदप्रधानः कः समासः ?

प्र.12. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तरं 40-50 शब्दैः उत्तरत — 3 × 4 = 12

1. वाञ्छा सज्जनसङ्गमे .... नरेभ्यो नमः। पद्यं प्रपूर्य वर्णयत।

----

2. पुरुषसूक्तस्य मन्त्रत्रयं लिखत।

---

3. वेदभाष्यकारस्य महर्षि दयानन्दसरस्वती महोदयस्य विषये लघुनिबन्धं लिखत ।

---

4. संस्कृतसाहित्ये लघुत्रय्यां कानि कानि परिगण्यन्ते ?

प्र.13. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषाञ्चित् पञ्चानाम् उत्तरं 120-150 शब्दैः उत्तरत — $4 \times 2 = 8$

अ. महाभारतस्य सामाजिकमहत्त्वं साहित्यिकमहत्त्वं च संस्कृतभाषया विवृणुत।

आ. पादपाः कथं पाञ्चभौतिकाः इति भृगुमतं स्पष्टीकुरुत।